

СЕКЦІЯ 28

ДІЯЛЬНІСТЬ СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕК У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Керівник секції: директор наукової бібліотеки,
кандидат біологічних наук Т. Ю. Іванійчук

Секретар секції: завідувач інформаційно-бібліографічного відділу
наукової бібліотеки Т. М. Стефанчишена

ІВАНІЙЧУК ТАІСІЯ ЮРІЇВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
директор наукової бібліотеки, кандидат біологічних наук

СТЕФАНЧИШЕНА ТЕТЯНА МИХАЙЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
завідувач інформаційно-бібліографічного відділу наукової бібліотеки

НОВІ ГРАНІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕЧНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АКТУАЛІЗАЦІЯ НАПРЯМКІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Соціальну відповідальність кожного бібліотечного фахівця і бібліотеки в цілому слід розглядати через спрямованість індивідуальної та корпоративної діяльності на забезпечення сталого розвитку бібліотечно-інформаційного простору, який суттєво впливає на соціальне, культурне, економічне та технологічне зростання суспільства, на збереження гармонійної цілісності та міці у ньому. Особливої актуальності питання соціальної відповідальності набуває сьогодні, в умовах воєнної агресії проти нашої країни, коли кожен громадянин України робить все можливе на своєму фронті для наближення Перемоги.

Соціальні проблеми є і бібліотечними проблемами, оскільки бібліотеки існують у суспільстві, реальному світі з усіма його дилемами та можливостями. Вплив бібліотек на суспільні відносини, прямий і опосередкований, забезпечується інтелектуальним та професійним капіталом кожного бібліотекаря, його фаховим, кваліфікаційним рівнем. Адже в інформаційному суспільстві, яке є функціональним блоком сучасного суспільства знань [1] саме бібліотекар часто виступає провідником від інформації до особистісного знання користувача. Така місія

сучасного бібліотекаря найбільш повно реалізується в спільноті університетських бібліотек, які активно включені в освітній та науковий процес. Це вимагає набуття бібліотекарями нових компетентностей, нового рівня фахової, професійної підготовки.

Слід зазначити, що наразі дослідницьке середовище суттєво змінилося. Воно вступило в епоху великих обсягів наукової інформації, великих даних. Нові наукометричні дані показують вражаюче збільшення як кількості, так і якості інформації, яку продукують дослідники. За останні 15 років в базах даних стала доступною приблизно така ж кількість публікацій, як і у попередні сто років. Дослідники повинні бути все більш вправними у віднайденні, верифікації та використанні відповідної інформації, щоб мати можливість розширювати проблематику досліджень і дотримуватись зростаючих стандартів обробки даних. Обидві ці вимоги роблять «справжнє партнерство між бібліотекарями та дослідниками» затребуваним як ніколи раніше [2]. Важливо звернути увагу на зростаючі вимоги до ефективних стратегій пошуку інформації, а це, своєю чергою, створює попит на високопрофесійний пошуковий досвід бібліотечних фахівців, який повинен відточуватись і вдосконалюватись. Зрозуміло, що і бібліотечне обслуговування у новому цифровому середовищі зазнає колосальних змін. Сьогодні дослідників необхідно швидко і якісно навчати пошуку інформації та оновленню інструментарію пошуку, виявленню необхідної інформації. Lens.org, Meta.org або Dimensions.ai – це лише деякі приклади систем та інструментів, які були запроваджені для покращення пошуку за останні роки.

У Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», затвердженій розпорядженням КМУ від 23.04.2013, до стратегічних напрямків розвитку бібліотек віднесено «забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації» [3]. Реалізація цього напрямку передбачає формування знань, умінь і навичок бібліотечних фахівців відповідно до вимог, які висуваються модерним суспільством до сучасної бібліотеки, що забезпечується різними формами безперервної бібліотечної освіти. Як зазначила свого часу В. О. Мудроха, «проблема професіоналізації бібліотечних кадрів є актуальною ще й тому, що вища професійна бібліотечна школа готує дипломованих спеціалістів, а професіоналами стають, набуваючи досвіду практичної роботи» [4]. Крім того, слід враховувати, що «вузький інструменталістський погляд веде до формування пасивної за змістом професії Більш широкий, справді професійний погляд (що базується на соціальній відповідальності – прим. авт.) веде до активної участі у великому світі з метою актуалізації ... модерних цінностей та розбудови кращого майбутнього» [5].

Міжнародна, регіональна та національна бібліотечні практики на сьогодні напрацювали великий досвід створення та реалізації різноманітних за тематикою і спрямуванням програм підвищення кваліфікації [6; 7; 8; 9].

З метою упорядкування діяльності з реалізації професійного розвитку персоналу, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія» (надалі – НУ «ОЮА»), у 2021 році було розроблено Стратегію безперервного підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія» (надалі – Стратегія) [10].

Інформація, що міститься в цьому документі, структурована наступним чином: I – загальні положення, цілі, завдання Стратегії; II – нормативне регулювання підвищення кваліфікації співробітників бібліотеки; III – структура системи підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки; IV – план заходів з підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки на відповідний період.

Основною метою Стратегії визначено набуття нових особистих професійних, комунікаційних, медійних, музейних, ІТ-навичок та компетентностей з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, нових інструментів і методів. Ступінь оволодіння ними визначає рівень компетенції сучасних фахівців бібліотеки та є основою їх професіоналізму.

Найважливішими завданнями розвитку системи підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки було визначено:

- створення структурованої системи безперервного підвищення кваліфікації;
- адаптація кваліфікаційних вимог для співробітників наукової бібліотеки до активної модернізації та цифровізації бібліотечних процесів;
- продовження бібліотечними співробітниками поглибленого дослідження проблем у сфері культури, освіти та технологій;
- набуття навичок з просування інформаційних послуг та інтелектуального продукту Університету у цифровому середовищі з метою підвищення рейтингу НУ «ОЮА»;
- удосконалення навичок співробітників бібліотеки з медійної та інформаційної грамотності;
- опанування новітніми комунікативними методами та інструментами;
- набуття навичок використання інформетричних методів аналізу наукової діяльності та здобутків дослідників Університету;
- розвиток практик роботи з новими базами даних наукової інформації,
- активна участь у впровадженні принципів та політики академічної доброчесності в НУ «ОЮА» шляхом її популяризації та використання спеціальних програмних засобів.

Діяльність з професійної перепідготовки та підвищення кваліфікації бібліотекарів урегульована значною кількістю нормативно-правових актів, серед яких закони, укази, постанови, рішення, розпорядження, накази, угоди тощо, що утворюють систему, елементи якої за ієрархічною

класифіковано на: 1) законодавчі акти, серед яких найголовнішими є Кодекс законів про працю, закони «Про бібліотеку і бібліотечну справу», «Про професійний розвиток працівників», «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про зайнятість населення» тощо; 2) підзаконні нормативно-правові акти – найбільша за кількістю група документів, серед яких, наприклад, «Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період 2025 року «Якісні зміни для забезпечення сталого розвитку України» (№ 219-р, 2016), та ін.; 3) локальні акти, зокрема, університетського рівня – Колективний договір НУ «ОЮА» на 2021–2026 роки, Положення про наукову бібліотеку НУ «ОЮА» та ін. [11, с. 636–637].

Проект Закону України «Про бібліотеки та бібліотечну діяльність» від 02.02.2021 № 5002 також передбачає, що працівники бібліотек можуть підлягати періодичній атестації відповідно до законодавства, а сам процес підвищення кваліфікації працівників бібліотек забезпечується засновником (власником) бібліотек відповідно до законодавства (ст. 30).

Розроблена Стратегія передбачає трьохрівневу систему підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки НУ «ОЮА».

Рівень I – отримання інформації фахового спрямування та її засвоєння шляхом: самоосвіти; відвідування внутрішньобібліотечних тренінгів, майстер-класів, тощо провідних фахівців НБ НУ «ОЮА» з метою функціонально-прикладного навчання за темами, що були визначені в процесі анкетування та опитування; проходження безоплатних та платних офлайн та онлайн-курсів, тренінгів тощо, організованих провідними бібліотечними установами, організаціями України та зарубіжжя.

Рівень II – обмін досвідом та інноваційними практиками у професійному бібліотечному середовищі України та зарубіжжя у форматі конференцій, семінарів, круглих столів тощо, як складова наукової діяльності.

Рівень III – формування власних інформаційних ресурсів щодо підвищення кваліфікації співробітників бібліотеки шляхом науково-методичного узагальнення набутих знань та практик.

Реалізація Стратегії у 2022 році передбачала проведення певних заходів з підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки НУ «ОЮА», які було оформлено у зведено таблицю [10]. Доопрацювання переліку цих заходів в умовах війни передбачило розроблення окремих тренінгів, спрямованих на освоєння психологічних практик подолання стресу та тривожності, а також навчальних занять з першої домедичної допомоги.

Список використаних джерел:

1. Towards knowledge societies: UNESCO world report. UNESCO. Director-General, 1999–2009 (Matsuura, K.). writer of preface. URL : <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000141843>

2. Gusenbauer M. The age of abundant scholarly information and its synthesis- A time when 'just google it' is no longer enough. *Research synthesis methods*. 2021. Vol. 12. P. 6. P. 684–691. DOI:10.1002/jrsm.1520
3. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»: схвалено розпорядженням КМУ від 23.04.2013 № 219-р. *Офіційний вісник України*. 2016. № 26. Ст. 1047.
4. Мудроха В.О. Підвищення кваліфікації як складова частина науковометодичного забезпечення діяльності бібліотеки // *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі*. Науково-практична інтернет-конференція, Харків, НБ ХНМУ, 5–12 жовтня 2015 р.
5. Kagan, A. (2005). IFLA and Social Responsibility: A Core Value of Librarianship. In S. Seidelin, & S. Hamilton (Eds.), *Libraries, National Security, Freedom of Information Laws and Social Responsibilities* (pp. 33–43). IFLA/FAIFE Office. URL : https://kipdf.com/ifla-and-social-responsibility-a-core-value-of-librarianship_5aabaaffb1723dd2b3e14ddc7.html
6. OYELUDE, Adetoun Adebisi and AKIN-FAKOREDE, Oluwaseun O. (2019) New Skillsets for Future Science, Technology, Engineering and Mathematics (STEM) Library Workforce. Paper presented at: IFLA WLIC 2019 – Athens, Greece – Libraries: dialogue for change in Session 82 – Academic and Research Libraries & Health and Biosciences. URL: <http://library.ifla.org/id/eprint/2572/>
7. TRETTHAHN, Susanne (2017) *Advanced training program for volunteer librarians in Austria*. Paper presented at: IFLA WLIC 2017 – Wrocław, Poland – Libraries. Solidarity. Society. in Session 112 – Poster Sessions. URL: <http://library.ifla.org/id/eprint/1884/>
8. Бруй О. М. Міжнародні стандарти для створення електронних каталогів: програма навчального модулю підвищення кваліфікації працівників бібліотек / розробник Бруй О. М. 2018. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/24924>;
9. Університетська бібліотека в системі наукових комунікацій: програма навчального модулю підвищення кваліфікації працівників бібліотек / розробники: Бруй О., Кулик Є., Назаровець М., Сошинська Я. ; ВГО Українська бібліотечна асоціація ; Науково-технічна бібліотека КПІ ім. Ігоря Сікорського ; Наукова бібліотека імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. 46 с.
10. Стратегія безперервного підвищення кваліфікації співробітників наукової бібліотеки Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 9 с. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/17917>
11. Опольська Т. І. Нормативно-правове забезпечення підвищення кваліфікації працівників бібліотек. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)*: у 2 т. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Гельветика, 2021. Т. 2. С. 236–239.

Ключові слова: академічна бібліотека, соціальна відповідальність, бібліотечні компетенції, підвищення кваліфікації.

Key words: academic library, social responsibility, library competencies, advanced training.